

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

УДК 35.077.6

А. О. ДЄГТЯР, С. В. ТАРАБАН

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Проаналізовано напрями інноваційної політики в Україні, виділено особливості проведення інвестиційної та інноваційної діяльності в Харківській обл. Визначено основні завдання формування регіону з інноваційним розвитком, створення адекватної можливостям і потребам території інноваційної інфраструктури, що володіє ринковою конкурентоздатністю та можливостями подальшого саморозвитку.

Ключові слова: інноваційний розвиток економіки регіону, державне регулювання, інноваційна інфраструктура, інноваційна політика, складова сталого розвитку.

Analyzed directions of innovation policy in Ukraine, highlighted the features of investment and innovation in the Kharkiv region. The main tasks of formation of region of innovation development, creation of adequate opportunities and needs of area of innovation infrastructure, which has a market competitiveness and opportunities for further self-development have been designated.

Key words: innovative development of economy of region, government control, innovative infrastructure, innovative policy, constituent of steady development.

Науково-технічний прогрес, визнаний в усьому світі найважливішим фактором економічного розвитку, все частіше як у західний, так і у вітчизняній літературі пов'язується з поняттям інноваційного процесу. Це, як зазначив американський економіст Дж. Брайт, єдиний у своєму роді процес, який поєднує науку, техніку, економіку, підприємництво та управління. Він потребує розробки технологій на основі нових ідей і спрямований на їхню комерційну реалізацію за умови поєднання виробництва, обміну та споживання.

Первісним завданням формування регіону з інноваційним розвитком є створення адекватної можливостям і потребам території інноваційної інфраструктури, що володіє ринковою конкурентоздатністю та можливостями подальшого саморозвитку.

Проблема інноваційного регіонального розвитку є порівняно новою в державному управлінні і тому малодослідженою як в Україні, так і за її межами. Разом із тим, протягом останніх років у світі різко зростає кількість та якість теоретичних досліджень інноваційного регіонального розвитку. Розробляються нові інтерактивні моделі інноваційного процесу, теорії, зокрема регіональних інноваційних мереж та інноваційних систем, елементи методології, форми та методи державного регулювання інноваційного розвитку регіонів зокрема, вони розглядалися у роботах І. Ансоффа, А. Бузни, Л. Ледермана, М. Портера, Б. Твісса, Й. Шумпетера та ін.

Грунтовне дослідження ця проблема знайшла в працях таких українських учених, як: О. Амоша, С. Біла, І. Бузько, Б.ли: Данилишин, О. Дацій, А. Дегтяр, М. Долішній, О. Лапко, М. Корецький, В. Корженко, Д. Кокурін, І. Лукінов, В. Мартиненко, Л. Мельник та ін. Проблемами інноваційного розвитку економіки займаються В. Александрова, А. Гальчинський, В. Гесць, Г. Андрощук, Ю. Бажал, В. Денисюк, А. Ніколаєв, В. Семиноженко та ін.

Аналіз вітчизняного досвіду свідчить, що система інноваційної діяльності, яка була створена на початку ринкових перетворень, вичерпала свої потенціальні можливості. У сучасних умовах технологічний розвиток повинен забезпечити комплекс заходів, що включають адресну підтримку пріоритетних напрямків інноваційної діяльності, створення сприятливого економічного клімату, стимулюючого зацікавленість у впровадженні науково-технічних досягнень, і приплив інвестицій до основного капіталу за допомогою потужної законодавчої бази тощо.

У сучасній економіці досягти помітного та порівняно швидкого успіху в технологічному, а також соціально-економічному розвитку регіонів можна, як правило, лише шляхом забезпечення високої ринкової конкурентоздатності виробничого сектора регіональної економіки на основі його інноваційної, структурної й технологічної перебудови [2].

Метою статті є обґрунтування методологічних підходів до формування інноваційної інфраструктури.

Формування регіональної інноваційної інфраструктури повинне виходити з таких принципів:

- індивідуальний характер у рамках єдиної державної нормативної правової бази;

- державна підтримка функціонування регіональної інноваційної інфраструктури, інвестиційні проекти та програми, які відповідають пріоритетам державної соціально-економічної та науково-технічної політики;

- переважне створення регіональної інноваційної інфраструктури на базі науково-технологічних кластерів, що випускають конкурентоздатну продукцію, що користується попитом на внутрішньому або зовнішньому ринках;

- створення на базі регіональної інноваційної інфраструктури нових інвестиційних механізмів розвитку промислового виробництва, зниження навантаження на бюджети всіх рівнів;

- розвиток з максимально можливим використанням наявних конкурентоздатних компонентів ресурсного, виробничого, наукового та інтелектуального потенціалів.

Формування регіону з інноваційним розвитком – це складний і довгостроковий процес, протягом якого повинна реалізовуватися політика центральних і місцевих органів влади, відображена в нормативно-правових документах та визначальній стратегії формування інноваційного розвитку регіону, стимулювання участі частини (у тому числі іноземного) капіталу в розвитку регіону й умови стимулювання, зобов’язання державних і місцевих органів влади в інноваційному розвитку регіону.

Принципово важливим тут є те, що для успішного досягнення своєї мети політика органів влади різних рівнів повинна бути орієнтована на активну взаємодію та співробітництво як між собою, так і з підприємницьким (у тому числі виробничими та фінансовим), а також науковим секторами економіки регіону [2].

Одним з напрямків розвитку національної інноваційної системи України є забезпечення постійного підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на основі технологічної модернізації національної економіки, рівня їх інноваційної активності, впровадження нових продуктів, послуг, технологій, методів організації та управління господарською діяльністю для покращення добробуту людини і забезпечення стабільного економічного зростання.

Промисловці Харківщини певним чином впливають на стан сфери високотехнологічних виробництв нашої країни, і спектр їх інноваційної діяльності достатньо широкий.

За даними Головного управління статистики в Харківській обл. упродовж 2010 р. у промисловості тим чи іншим видом інноваційної діяльності було зайнято 161 підприємство області або 19,7 % від загальної кількості обстежених промислових підприємств (у 2009 р. інновації здійснювали 135 підприємств області або 15,8 % від обстежених) [7].

Із загальної кількості промислових підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність у 2010 р., упродовжували інновації у виробництво 147 підприємств (18,0 % обстежених промислових або 91,3 % з тих, що займались інноваціями) проти 128 у 2009 р. При цьому, на 57 підприємствах впроваджували інноваційну продукцію (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Кількість промислових підприємств Харківської обл., що впроваджували інновації

Інновації	Кількість підприємств, що впроваджували інновації							
	усього, підприємств				у % до загальної кількості промислових підприємств			
	2000	2005	2009	2010	2000	2005	2009	2010
Усього по області	96	82	128	147	15,0	11,0	15,0	18,0
у тому числі								
впроваджували нові або вдосконалені методи обробки або виробництва продукції	35	47	64	103	5,5	6,3	7,5	12,6
з них маловідходні, ресурсозберігаючі	12	22	16	22	1,9	3,0	1,9	2,7
освоювали виробництво інноваційних видів продукції	86	47	48	57	13,5	6,3	5,6	7,0
з них види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо	22	17	16	24	3,4	2,3	1,9	2,9
Реалізовували інноваційну продукцію	107	124	84	83	16,7	16,6	9,9	10,1

Групування промислових підприємств Харківської обл., які займалися інноваційною діяльністю, за окремими показниками новаторської діяльності, зображено на рис. 1 [4].

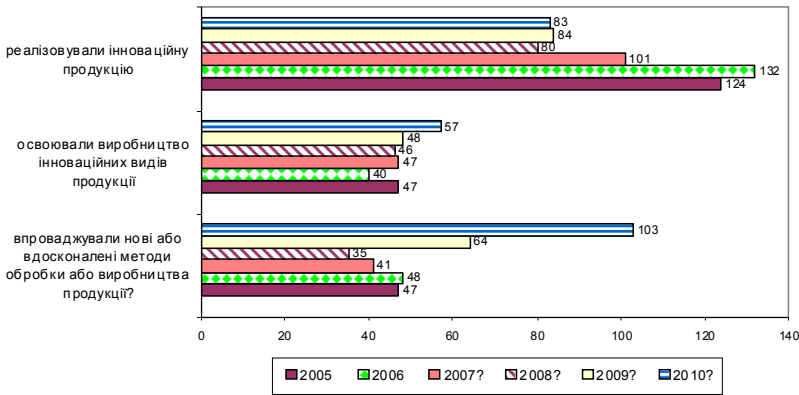

Рис. 1. Групування промислових підприємств Харківської обл., які займалися інноваційною діяльністю, за окремими показниками новаторської діяльності, одиниць

Крім того, на 14 підприємствах були придбані нові технології (технічні досягнення) у кількості 102 одиниць; 19 підприємств запроваджували організаційні інновації, 12 – маркетингові.

Упродовж 2010 р. підприємствами Харківської обл. освоєно 191 інноваційний вид продукції (у 2009 р. – 197), у т.ч. 51 вид продукції – новий для ринку, 140 – нових тільки для підприємства. Із загальної кількості освоєних видів продукції – 62 (у 2009 р. – 61) належить до машин, устаткування, приладів, апаратів тощо. Також було впроваджено 877 нових технологічних процесів, з них 38 – маловідходні та ресурсозберігаючі (у 2009 р. – відповідно 760 та 275 процесів).

Загальний обсяг інноваційних витрат підприємств Харківської обл. у 2010 р. склав 525,9 млн грн або 6,5 % від загальноукраїнського обсягу (у 2009 р. – відповідно 439,6 млн грн або 5,5 %).

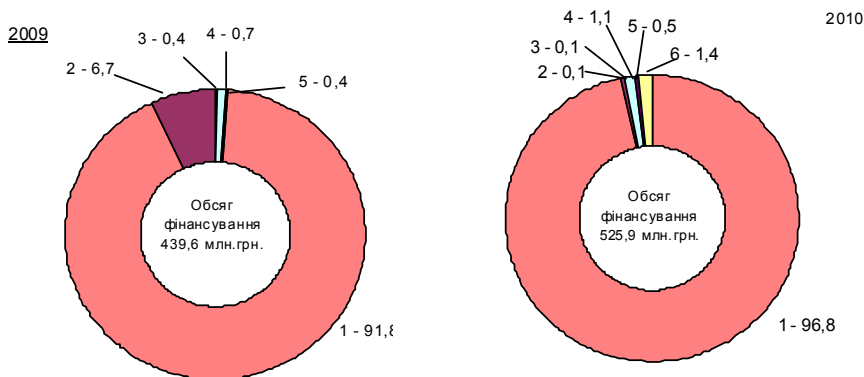
У структурі фінансування інновацій за джерелами надходження коштів, власні кошти підприємств-новаторів не тільки продовжують домінувати, а й взагалі залишаються вирішальним чинником здійснення інноваційних проєктів: їх обсяг склав 509,0 млн грн (у 2009 р. – 403,6 млн грн) (табл. 2, рис. 2) [4].

Підвищення споживчих вимог до виробленої продукції, гостра ринкова конкуренція сприяє об’єктивній необхідності постійно підтримувати високий інноваційний рівень кінцевого продукту.

У 2010 р. обсяг інноваційної продукції, реалізованої промисловими підприємствами Харківської області, склав 1473,4 млн грн (у діючих цінах), що дорівнює 3,1% від загального обсягу реалізованої промислової продукції області (в цілому по Україні ці показники становлять відповідно 33697,6 млн грн та 3,8 %).

Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності Харківської обл. за джерелами

Джерела фінансування	2000 р.		2009 р.		2010 р.	
	у фактичних цінах; тис.грн.	у % до загального обсягу	у фактичних цінах; тис.грн.	у % до загального обсягу	у фактичних цінах; тис.грн.	у % до загального обсягу
Усього по області	188102,9	100,0	439625,8	100,0	525890,2	100,0
у тому числі за рахунок коштів						
власних	152369,1	81,0	403572,4	91,8	508980,9	96,8
державного бюджету	45,0	0,0	29347,1	6,7	399,9	0,1
місцевих бюджетів	–	–	–	–	60,0	0,0
позабюджетних фондів	–	–	1661,8	0,4	502,0	0,1
вітчизняних інвесторів	3379,9	1,8	3255,0	0,7	5717,1	1,1
іноземних інвесторів	1785,0	0,9	1593,5	0,4	2625,8	0,5
кредитів	23686,2	12,6	196,0	0,0	7604,5	1,4

- 1 – власні кошти
- 2 – кошти державного та місцевих бюджетів
- 3 – кошти позабюджетних фондів
- 4 – кошти вітчизняних інвесторів
- 5 – кошти іноземних інвесторів
- 6 – кредити
- 7 – кошти інших джерел

Рис. 2. Структура фінансування інновацій за джерелами надходження коштів (у %)

У загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції частка продукції, нової для ринку, дорівнювала 64,1 % (або 944,4 млн грн), а продукції, що є новою виключно для підприємства – 35,9 % (528,9 млн грн).

Найбільший обсяг інноваційної продукції реалізовано підприємствами машинобудування (1209,9 млн грн або 13,1 % обсягу реалізованої промислової продукції галузі) та підприємствами хімічної і нафтохімічної промисловості (178,0 млн грн або 6,5 %).

Упродовж 2008 – 2010 рр. кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю (тобто були задіяні у різних інноваційних заходах, здійснюючи продуктові, процесові, організаційні та маркетингові інновації), склала 207 од. (за період 2007 – 2009 рр. – 192 од.).

У 2008 – 2010 рр. упровадженням інновацій (реалізацією їх результатів на ринку, або використанням в діяльності підприємства) було зайнято 187 підприємств промисловості, у т.ч. 87 – упроваджували інноваційну продукцію, 171 підприємство запроваджувало інноваційні процеси. Організаційні інновації (нову практику бізнесової діяльності, нові методи організаційних робочих зобов'язань або організацію зовнішніх стосунків) запроваджували 32 підприємства; нові маркетингові концепції та стратегії – 30 підприємств [4].

Харківська обл. – один із найбільших промислово-аграрних, наукових, освітніх і культурних регіонів України, який має свої особливості, а саме:

– незважаючи на периферійність місцезнаходження, регіон має вигідне географічне розташування, що сприяє розвитку зовнішньої та внутрішньої торгівлі і транспортно-логістичних послуг;

– з урахуванням наявності природно-ресурсного потенціалу в регіоні можливість розвитку мають такі галузі матеріальної сфери виробництва:

– сільське господарство;

– переробка сільхозпродукції та виробництво продуктів харчування;

– видобуток та переробка вуглеводнів (нафтогазоконденсатних);

– будівництво та виробництво будівельних матеріалів;

– виготовлення скляної та оптичної продукції;

– регіон має промисловий комплекс, який залишається одним із найбільших в Україні, особливо в таких галузях, як машинобудування, фармацевтика, тому розвиток повинні одержати окремі з них, найбільш високотехнологічні, які мають стратегічне значення та ринки збуту;

– регіон має достатньо розвинений освітній і науковий потенціал, що забезпечує можливість розвитку сфери освітніх послуг та створення технопарків і технополісу в м. Харків [5].

Для успішного функціонування та розвитку Харківщини у грудні 2010 р. рішенням сесії Харківської обласної ради було затверджено Стратегію сталого розвитку Харківської області до 2020 р., в якій визначено цілі та проблеми сталого розвитку Харківської обл., обґрунтовано пріоритетні напрямки їх вирішення, запропоновано механізм її реалізації.

Головна мета сталого розвитку Харківської обл., яка визначена у Стратегії, – забезпечення високої якості життя населення на основі побудови соціально орієнтованої природозберігаючої інноваційної економіки.

До першої черги пріоритетності вирішення проблем сталого економічного розвитку Харківської обл. віднесено такі: підвищення інноваційної активності підприємств; збільшення обсягів реалізації інноваційної продукції; збільшення інвестицій в основні засоби промисловості; збільшення виробництва

сільськогосподарської продукції (риби та рибопродуктів; фруктів, ягід, горіхів; м'яса та м'ясопродуктів); другої черги пріоритетності – збільшення науково-технічного персоналу; збільшення диференціації торгових країн-партнерів; вирівнювання зовнішньоторгового сальдо; зниження фінансової залежності регіонів; збільшення продукції машинобудування; зменшення частки прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій; зниження енергоємності продукції; диференціація часток паливно-енергетичних ресурсів у загальному споживанні; третьої черги пріоритетності – стимулювання винахідницької активності й збільшення експорту продукції високих ступенів переробки; зменшення рівня інфляції; збільшення обсягу інвестицій в основний капітал [6].

Пріоритетні напрями інвестування економічного розвитку Харківської області до 2020 р. та основні заходи, які потребують упровадження, наведено в табл. 3 [3].

Разом з цим, подальшим поширенням інвестиційної діяльності є сприяння організації міжнародних заходів із залученням потенційних інвесторів для покращення інвестиційної політики області та розвитку експортного потенціалу регіону.

30 вересня 2011 р. у Харківській обл. пройшов III Міжнародний економічний форум “Інновації. Інвестиції. Харківські ініціативи”, в якому взяли участь понад 300 учасників з 35 країн світу. Форум проводився відповідно до програми соціально-економічного розвитку Харківської обл. на 2011 р. і планами Харківської облдержадміністрації з розширення міжнародних зв'язків і залучення інвестицій в економіку регіону.

Проведення Міжнародного економічного форуму “Інновації, Інвестиції, Харківські ініціативи” спрямовано на забезпечення зростання позитивного іміджу Харківської обл. на загальноукраїнському та міжнародному рівнях, встановлення безпосередніх контактів керівництва Харківської облдержадміністрації і ділових кіл Харківської обл. з топ-менеджментом інвестиційних фондів, транснаціональних корпорацій, посольств іноземних держав і міжнародних організацій для активізації міжнародних зв'язків та залучення інвестицій в економіку регіону.

Інноваційна діяльність, яка здійснюється в будь-якому суспільстві і веде до створення інноваційного продукту, що являє собою новітні досягнення у сфері техніки, технології, організації і управління, не може відбуватись в економіці без здійснення інвестицій у виробничий потенціал суспільства.

Процеси структурної перебудови, які відбуваються в Україні, не повинні обходити науково-промисловий потенціал регіонів. Саме тому стратегія інноваційного розвитку національної економіки повинна включати розвиток кожного окремого регіону. Кожна область повинна мати свої пріоритетні напрями розвитку відповідно до стану власної науково-промислової бази, виходячи із потенціалу виробничих можливостей регіону, орієнтуючись на наявні ресурси та ринкові потреби.

Пріоритетні напрями інвестування економічного розвитку
Харківської області до 2020 р.

<i>Пріоритетні напрями інвестування</i>	<i>Основні заходи</i>
Відновлення кластера з виробництва й переробки сільськогосподарської продукції та продуктів харчування	а) збільшення виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок відновлення: – товарно-м'ясного виробничого комплексу; – молочно-м'ясного виробничого комплексу; – плодово-ягідного виробничого комплексу; – кооперації в агропромисловому комплексі; б) розвиток переробки сільськогосподарської продукції та випуску харчових продуктів за такими галузями: – м'ясна; – молочна; – виробництво соків та плодово-ягідних консервів; – кондитерська; – олійно-жирова
Формування інноваційних кластерів економіки знань	– ідентифікація інноваційних науково-виробничих кластерів; – оцінка інноваційного потенціалу ідентифікованих кластерів; – розробка державних та регіональних цільових програм по їх підтримці
Підвищення енергозабезпечення та енергозбереження в економіці регіону	– проведення структурних змін у виробництві та споживанні енергетичних ресурсів, базуючись на наявному природно-ресурсному потенціалі регіону. Основними напрямками структурних перетворень у паливно-енергетичному комплексі регіону повинні стати: промислове освоєння та розробка місцевих вугільних родовищ і активізація розвідки й освоєння нових нафтогазових родовищ, збільшення виробництва нафтопродуктів, і, в першу чергу, моторних палив; – створення в регіоні промислового комплексу з виробництва синтетичних рідких палив й інших нафтопродуктів на місцевій сировинній базі (покладах бурого вугілля); – скорочення витрат електроенергії при її трансформації та транспортуванні
Трансграничне українсько-російське співробітництво в рамках єврорегіону "Слобожанщина"	– удосконалення організаційної структури управління діяльністю єврорегіону "Слобожанщина" шляхом створення мобільних дієвих, а не бюрократичних, робочих груп, які повинні забезпечити перманентність процесів підготовки, експертизи й затвердження проєктів, та здійснювати моніторинг їх виконання; – розбудова системи фінансового забезпечення реалізації заходів Програми транскордонного співробітництва регіону із залученням коштів державного й місцевих бюджетів, а також коштів, що виділяються за міжнародними програмами розвитку транскордонного співробітництва, та коштів фізичних й юридичних осіб-учасників єврорегіону "Слобожанщина"; – подальша розбудова інституціонального забезпечення діяльності єврорегіону "Слобожанщина" шляхом створення мережі транскордонних інституцій, метою яких є створення умов для ефективного співробітництва в соціальній, екологічній, економічній, науково-технічній, гуманітарній, культурній і освітній сферах
Випереджаючий розвиток інфраструктури регіону й проведення Євро-2012	– покращення якості автомобільних доріг; – розвиток інфраструктури повітряних перевезень; – підготовка інфраструктури для проведення Євро-2012 в м. Харкові та прилеглих до нього територіях

Таким чином, перспективним уявляється обґрунтування нових концептуальних підходів до формування інноваційної інфраструктури на регіональному рівні.

Література:

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001 // Офіц. вісн. України. – 2006 р. – № 30. – С. 36. – Ст. 2132.

2. *Дегтяр А. О.* Державне регулювання інноваційної інфраструктури на регіональному рівні : [монографія] / О. Ю. Амосов, А. О. Дегтяр, Я. В. Календжян, М. М. Коваленко та ін. ; за заг. ред. А. О. Дегтяра. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. – С. 143–145.

3. Інвестиційна діяльність в Харківській області за 2010 рік (комплексна економічна доповідь). – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Інноваційна діяльність у Харківській області за 2010 рік (аналітично-табличний матеріал). – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року : [монографія]. – Х. : ВД “Інжек”, 2010. – 512 с.

6. Стратегія сталого розвитку Харківської області до 2020 року. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua>.

7. Статистична інформація. – Режим доступу : http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/stat/stat_inf/nauka.html.

8. *Тарабан С. В.* Пріоритети сталого розвитку Харківської області в контексті глобальних і національних проблем / С. В. Тарабан // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. – Вип. 1 (32). – С. 330–335.

Надійшла до редколегії 18.05.2012 р.

УДК 35.088

С. В. ГАЗАРЯН

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК НОВА НАУКОВА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Визначено проблеми, що склалися в галузі розвитку людського потенціалу; з'ясовано розширене уявлення про суть технологій розвитку людського потенціалу в контексті закономірностей об'єктивного розвитку для розуміння того, як такі технології працюють, і як люди їх змінюють; обґрунтовано висновок про необхідність нової наукової та навчальної дисципліни – технології розвитку людського потенціалу.

Ключові слова: технологія, розвиток, людський потенціал, управління, державне управління, наука, навчальна дисципліна.